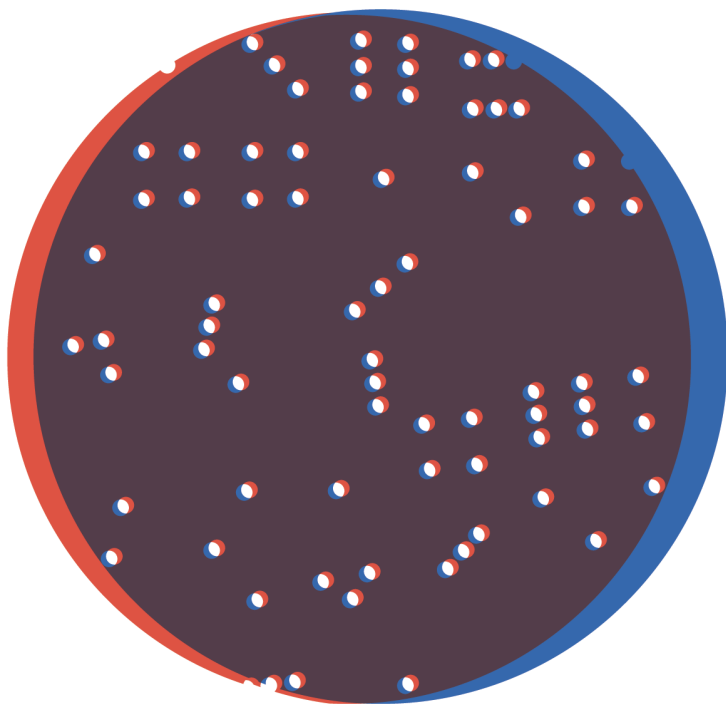

SMJERNICE ZA JAVNE POLITIKE:

KULTURNI I DRUŠTVENO- KULTURNI CENTRI U ZAJEDNICI

IMPRESSUM

AUTORICA: dr. sc. Ana Žuvela, Institut za razvoj i međunarodne odnose

ANALIZA DRUŠTVENOG UTJECAJA SMJERNICE: Stjepan Mikec

UREDILE: Ana Abramović, Tatjana Vukadinović

LEKTURA I KOREKTURA: Tatjana Vukadinović

DIZAJN: Barbara Majnarić

Zagreb, 2023.

---

*Dokument je nastao u sklopu projekta **Nova javna kultura i prostori društvenosti**. Projekt sufinancira Europska unija iz Europskog socijalnog fonda, u sklopu Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali. Za više o EU fondovima: www.esf.hr i www.strukturnifondovi.hr*

Nositelj projekta je Savez udruga Klultura. Partneri u projektu su: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Institut za razvoj i međunarodne odnose, Savez udruga Kaoperativa, Platforma Doma mladih, Art radionica Lazareti, Savez udruga Molekula, Savez udruga Rojca, Kurziv - Platforma za pitanja kulture, medija i društva, Savez udruga Operacija grad, Platforma za Društveni centar Čakovec, Drugo more.

Sadržaj smjernica isključiva je odgovornost Saveza udruga Klultura.

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

SMJERNICE ZA JAVNE POLITIKE:

KULTURNI I DRUŠTVENO- KULTURNI CENTRI U ZAJEDNICI

Savez udruga Klultura, Ulica Baruna Trenka 11, 10 000 Zagreb
tel: 01/7898-732, mob: 091/2582-567
www.clubture.org

1	UVOD	1
2	KULTURNI CENTRI I DRUŠTVENO-KULTURNI CENTRI U ZAJEDNICI	3
3	POVEZIVANJE KULTURNIH I DRUŠTVENO-KULTURNIH CENTARA SA ZAJEDNICOM	5
4	ODGOVORI I PROMJENE KULTURNE POLITIKE ZA BOLJE POVEZIVANJE SA ZAJEDNICOM	6
5	SMJERNICE ZA RAZVOJ KULTURNIH I DRUŠTVENO-KULTURNIH CENTARA U ZAJEDNICI	8
6	PRILOG. Analiza društvenog utjecaja za smjernicu „Kulturni i društveno-kulturni centri u zajednici“	10

Dokument smjernice „Kulturni i društveno-kulturni centri u zajednici“ nastao je u sklopu projekta *Nova javna kultura i prostori društvenosti* te predlaže unapređenje nacionalne i lokalnih javnih politika koje se odnose na javne lokalne infrastrukture za kulturu i društvene aktivnosti.

U procesu izrade smjernica u sklopu projekta *Nova javna kultura i prostori društvenosti* sudjelovali su okupljeni projektni partneri. Smjernice sažimaju znanja prikupljena iz istraživačkih aktivnosti na temelju kojih su osigurana argumentirana i znanstveno utemeljena rješenja za razvoj javnih politika. Rješenjima koja predlažu smjernice nastoji se odgovoriti na detektirane probleme vezane za infrastrukturu za kulturu i društvene aktivnosti te osigurati daljnji razvoj ovog područja. Sustavnu podršku ovoj infrastrukturi je, zbog njenog opsega i važnosti, moguće osigurati jedino kroz javne politike.

Pod „novom javnom kulturom“ podrazumijevamo skup ciljeva kulturne politike koji nije definiran niti institucionalnim oblikom (npr. kazalište) niti umjetničkom disciplinom (npr. glazba), već svojom funkcijom u zajednici. Bitan aspekt *nove javne kulture* čini decentralizirana javna prostorna infrastruktura koja omogućuje širokim slojevima stanovništva pristup kulturnim sadržajima, sudjelovanje u njihovom kreiranju te međudjelovanje kulture i drugih društvenih aktivnosti.

Projekt se nadovezuje na postojeće suradnje organizacija koje su u svojim lokalnim sredinama inicirale proces uspostave društveno-kulturnih centara na temelju sudioničkog upravljanja, a ovime se dodatno učvršćuje postojeća suradnja te širi na druge aktere, nove organizacije civilnog društva, akademsku zajednicu i lokalne kulturne institucije. Kroz raznovrsne kapacitete geografski disperziranih partnera i njihovu povezanost s lokalnim zajednicama i organizacijama civilnog društva osigurava se slojevito promišljanje nove javne kulture i njene važnosti za društveni razvoj. Svrha projekta je stvoriti znanstveno utemeljenu podlogu za reformu kulturne politike koja će unaprijediti okvir za lokalne infrastrukture za kulturu i društvenost te omogućiti decentralizaciju, veću inkluzivnost i dostupnost te razvoj sudioničkog upravljanja.

UN-ova Opća deklaracija o ljudskim pravima iz 1948. definirala je pravo na kulturu na temelju kojega svi imaju pravo sudjelovati u kulturnom

životu. Kulturne politike su stoga na različite načine nastojale građanima osigurati pristup i dostupnost kulturnih sadržaja i aktivnosti te im omogućiti sudjelovanje u kulturi, kako pasivno tako i aktivno. S pravima i sudjelovanjem izravno je povezana i sintagma kulturna raznolikost čija zastupljenost i razina potvrđuje demokratske standarde suvremenih kulturnih politika, a podrazumijeva zastupljenost različitih pojedinaca i grupa bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi (seksualnoj, dobnoj, etničkoj, nacionalnoj, regionalnoj, socijalnom ili ekonomskom statusu itd.). Osiguravanje socijalne uključenosti u kulturi koja će biti vođena kulturnom raznolikošću predstavlja vrlo važan zadatak za kulturne politike koje su kroz povijest pokušavale iznaći različite mehanizme i odgovore na ideale zaštite i promicanja kulturnih prava. Među njima su i kulturni centri i društveno-kulturni centri čija se temeljna funkcija ogleda u njihovoj orijentiranosti na zajednicu.

Kulturni centri i društveno-kulturni centri (DKC-ovi) su organizacijski oblici u kulturnom sustavu koji se mogu tumačiti kao najbliži i najviše okrenuti zajednici, njenim promjenama, potrebama i zahtjevima. Za razliku od mnogih drugih kulturnih institucija, poput muzeja, kazališta, knjižnica i slično, kojima je temeljna funkcija profesionalizacija pojedine umjetničke discipline ili kulturne djelatnosti, a fokus na specijalizaciji kroz očuvanje, interpretaciju, prezentaciju tradicije i nasljeđa ili stvaranja i produkcije novih umjetničkih sadržaja, kulturni centri su usmjereni na zajednicu za koju stvaraju i produciraju kulturna događanja u različitim umjetničkim područjima (izložbe, koncerti, kazališne predstave, filmske projekcije i slično), obrazovne programe (radionice, predavanja, tečajevi itd.) i razne druge programe. Analogno tome, pozicija i uloga kulturnih centara i DKC-ova usko je vezana sa smjerom i načinom razvoja zajednice što se može pratiti u transformacijama programiranja, upravljanja i organizacije kulturnih centara i DKC-ova. Ova smjernica za kulturnu politiku bavit će se međuodnosima između kulturnih centara i DKC-ova te zajednica unutar kojih funkcioniraju uz fokus na razvojne pravce i perspektive tih međuodnosa.

---

2 KULTURNI CENTRI I DRUŠTVENO-KULTURNI CENTRI U ZAJEDNICI

Položaj i funkcija kulturnih centara u širem društvenom kontekstu povijesno su se transformirali s promjenama kulturnih politika. Iako su u svojem užem značenju fenomeni čija je geneza vezana prvenstveno uz 20. stoljeće, razvojne tendencije kulturnih centara sežu u 19. stoljeće. Dvije ključne tradicije kulturnog djelovanja utjecale su na razvoj koncepta kulturnog centra u 20. stoljeću. Prva je bila vezana uz izgradnju modernog građanskog društva i kulture, a kulturni su centri (u hrvatskom slučaju, primjerice, ilirske čitaonice osnovane u 1830-im i 1840-im godinama) nastajali kao rezultat inicijativa građanskih udruženja ili političkih, odnosno nacionalnih pokreta, s tendencijom diseminacije ideja građanske kulture, ali i modernog nacionalnog identiteta. Druga linija razvoja koncepta kulturnog centra proizlazila je iz tradicije pučkog i radničkog prosvjećivanja, što se u Hrvatskoj posebice intenzivira na prijelomu 19. i 20. stoljeća, s jačanjem tendencija urbanizacije i industrijalizacije. Pučka, narodna i radnička sveučilišta, kao ključne organizacijske forme, imala su s jedne strane prosvjetiteljsku funkciju (s pripadnim disciplinirajućim aspektima), a s druge su strane počivala na ideji radničkog (samo) organiziranja i demokratizacije kulture. Najvažnije razdoblje osnivanja i razvoja kulturnih centara nastupa nakon Drugog svjetskog rata, kada je izgrađen najveći dio infrastrukture koji postoji do današnjeg dana, te se ono može pratiti u nekoliko faza. U Jugoslaviji je kulturna politika neposredno nakon završetka rata počivala na konceptu „narodnog prosvjećivanja“ pa su tako domovi kulture funkcionirali u okviru sustava institucija koje su imale izrazitu prosvjetiteljsku, ali i političku funkciju diseminacije novih kulturnih i društvenih obrazaca.

Ključno razdoblje razvoja kulturnih centara nastupa u **70-im godinama 20. stoljeća**, a glavni poticaj dolazi od apropijacije modela kulturnih centara iz zapadnoeuropske države blagostanja prilagođenog specifičnim prilikama jugoslavenskog socijalizma i konceptu radničkog samoupravljanja. Naime, zapadnoeuropske kulturne politike nakon Drugog svjetskog rata su kroz procese decentralizacije pokušavale odgovoriti na probleme nejednakih mogućnosti u kulturi te nejednakih teritorijalnih disperzija kulturnih resursa, aktera i aktivnosti. Kako bi reagirali na prepoznate izazove nejednakog razvoja te kulturu i njezine raznolike sadržaje približili građanima u različitim lokalnim sredinama, skovan je koncept

demokratizacije kulture. Ta je paradigma osmislila i koristila različite mehanizme približavanja kulture i osiguravanja njezine geografske raznolikosti, a jedan od najadekvatnijih načina povećanja pristupa kulturnim aktivnostima i resursima za sve članove društva prepoznat je u kulturnim centrima. U Jugoslaviji su tim slijedom kulturni centri zamišljeni kao decentralizirana mjesta razvoja lokalne kulture, individualnog i kolektivnog stvaralaštva i konzumacije kulture usmjerenih ka jačanju lokalne zajednice i unapređenju kvalitete života pojedinca.

U Hrvatskoj društvene i političke transformacije koje se odvijaju **1990-ih godina** obilježavaju fazu stagnacije u razvoju i djelovanju kulturnih centara, obilježenu značajnim smanjenjem javnog financiranja programa, stagnacijom širenja mreže centara i kadrovskim deficitima. Svojevrsna **kulturnopolitička stagnacija razvoja uloge i značaja kulturnih centara u lokalnoj zajednici** djelomično postoji i danas uz iznimke u pojedinim sredinama. Paralelno s postojanjem tih institucionaliziranih kulturnih centara koji su nastali odlukom stvaratelja kulturnih politika, u Hrvatskoj se počinju razvijati **društveno-kulturni centri** kao rezultat potreba lokalnih zajednica i njihovih odluka da započnu upotrebljavati napuštene prostorne resurse. Za razliku od kulturnih centara koji su nastali u svrhu demokratizacije kulture, ovi noviji oblici centara decentralizaciju vide primarno kroz paradigmu kulturne demokracije čija je temeljna svrha osigurati da svi imaju ne samo **pristup kulturi i njezinim sadržajima**, nego da mogu aktivno sudjelovati u kulturi i kulturno-umjetnički se izražavati. Društveno-kulturni centri su tako nastali iz zajednice i sa zajednicom.

---

3 POVEZIVANJE KULTURNIH I DRUŠTVENO-KULTURNIH CENTARA SA ZAJEDNICOM

Bez obzira na razlike u načinu njihova osnivanja i načinu na koji se njima upravlja i kulturni i društveno-kulturni centri su **središta okupljanja zajednice, kulturne razmjene i interkulturnoga dijaloga** kojima se unapređuje međusobno razumijevanje. Svojim programima omogućavaju zajednici da sudjeluje u kulturnim i društvenim aktivnostima obogaćujući na taj način društveno i kulturno tkivo lokalne sredine. Brojne edukativne aktivnosti i programi koje pružaju ovi centri unapređuju znanja, vještine i kreativnost zajednice, čime raste samopoštovanje i dobrobit njezinih članova. Kao središta okupljanja različitih generacija i ljudi različitog porijekla, centri promiču društvenu koheziju, razumijevanje i poštovanje čime pozitivno utječu na izgradnju kohezivnih zajednica u lokalnim sredinama. Pa ipak, iako i jedni i drugi imaju zajednicu u svojoj biti, njihovi pristupi i fokusi su drugačiji. Dok kulturni centri uglavnom rade za zajednicu, nudeći joj kulturne i umjetničke programe, društveno-kulturni centri koji su i nastali na inicijativu civilnog društva, rade sa zajednicom i aktivno je uključuju u planiranje i provedbu različitih aktivnosti centra. Aktivan angažman zajednice u radu centra te osluškivanje potreba i interesa zajednice može osnažiti njezine članove i pozitivno utjecati na vitalnost lokalne sredine zbog čega centri predstavljaju vrijedan i održiv resurs.

Međutim, u hrvatskom kulturnom sustavu, kako na nacionalnoj, tako i na lokalnim razinama, ne postoji sustavna politika za razvoj sudjelovanja u kulturi općenito, pa jednako tako niti za poticanje razvoja odnosa kulturnih i društveno-kulturnih centara sa zajednicom. Iako na nacionalnoj razini postoji potpora za razvoj publike, sredstva koja se tim putem distribuiraju prema brojnim akterima u kulturi nisu dovoljna da učine vidljive iskorake i zajednicu smjeste u središte kulturnog života. Koliko će i na koji način kulturne ustanove, umjetničke organizacije, organizacije civilnog društva, umjetnici i kulturni radnici razvijati svoje odnose sa zajednicom prepušteno je njihovim vlastitim kapacitetima, resursima, znanjima i sposobnostima. Kulturne politike na lokalnim razinama mogu igrati ključnu ulogu u podržavanju razvoja lokalnih zajednica kroz kulturu, a kulturni i društveno-kulturni centri mogu biti središnje mjesto njihova okupljanja i uključivanja. Podržavajući razvoj kulturnih i društveno-kulturnih centara te osiguravajući sredstva i resurse za razvoj njihova odnosa sa zajednicom, lokalne kulturne politike mogu pomoći u promicanju razvoja zajednice i osjećaja lokalne pripadnosti.

4 ODGOVORI I PROMJENE KULTURNE POLITIKE ZA BOLJE POVEZIVANJE SA ZAJEDNICOM

Kao što je već spomenuto, hrvatska kulturna politika, za razliku od brojnih zemlja članica Europske unije, nema jasne odgovore niti aktivnosti kroz koje se sustavno adresira pitanje zajednice. Neki od koncepata koji se generalno razlažu u aktivnostima kulturne politike i njezinoj konceptualizaciji i implementaciji su: socijalna uključenost, što obuhvaća rodnu jednakost, toleranciju i promicanje raznolikosti, potom interkulturni dijalog i suradnja, osnaživanje zajednice (eng. *community empowerment*), dobiti zajednice (eng. *community wellbeing*), briga za zajednicu itd., a što se operacionalizira kroz niz programa, projekata, promjena i prilagodbi kulturne politike. Zajednica je kao pojam slabo zastupljena u narativu kulturne politike u Hrvatskoj, pogotovo u službenom diskursu. Područja u kojima se zajednica spominje mahom se odnose na kulturnu baštinu, pogotovo nematerijalnu baštinu, amaterske i tradicijske oblike kulturnih izričaja, iako je i tamo prisutnost zajednice minorna.

Iz postojećeg, značenjski i operativno skromnog domaćeg fonda praksi kulturne politike prema uključivanju zajednice kao jednog od središnjih interesa i preokupacija, mogu se spomenuti programi za poticanje razvoja publike što je izravno povezano s kulturnom participacijom. U bazi podataka na web stranicama *Kompendija kulturnih politika i trendova* u profilu Hrvatska kulturna politika nalazimo objašnjenja da kulturna participacija nije kategorija koja se sustavno prati ili promiče od strane resornog ministarstva i lokalnih uprava. Navedeno je da se pitanje odnosa prema zajednici svodi na kapacitete, volju i agilnost kulturnih aktera (ustanova, organizacija, pojedinaca) da zajednicu uključe u svoje djelovanje, bilo kroz praćenje njihova umjetničko-kulturnog i/ili kreativnog rada ili kroz veće razine angažiranja zajednice oko, primjerice, planiranja programa ili upravljanja prostorom. Nedostatak kontinuirane brige za zajednicu i neprihvatanje zajednice kao (jednog od) prioriteta uvelike utječe na kvalitetu procesa donošenja odluka kao i na društvenu utemeljenost, smislenost i provedivost tih odluka.

Tijekom posljednjeg desetljeća u Hrvatskoj se razvila nekolicina programa koji se bave zajednicom. Jedan od tih programa je *Ruksak (pun) kulture* kao i javni pozivi za predlaganje programa koji potiču razvoj publike u kulturi u Republici Hrvatskoj. Nakon što se državna razina osvrnula

na razvoj publike, uslijedilo je uključivanje te kategorije u nizu lokalnih uprava, no bez posebnih strategija, iskoraka ili inovacija. Jedna od rijetkih inicijativa koju nalazimo u kolažu lokalnih kulturnih otvaranja i pomaka ka zajednici je program *Kultura u zajednici* koji je uveo Grad Zagreb kao novu liniju javnih poziva za financiranje. *Kultura u zajednici* je program koji teče drugu godinu i već ostvaruje primjetne pomake u povećanju dostupnosti kulturnih i umjetničkih sadržaja u gradskim četvrtima Grada Zagreba. Javni gradski program za snažniji angažman lokalne zajednice i civilnog društva u kulturi ima i Grad Rijeka, no dok je zagrebački primjer usmjeren na povezivanje organizacija civilnog društva i lokalne zajednice, te na uspostavu i razvoj dugotrajne suradnje između različitih aktera u kulturi i lokalne zajednice uz aktiviranje kulturnih i društvenih prostora u gradskim četvrtima, riječki je poziv namijenjen očuvanju i promicanju tradicijskih vrijednosti nacionalnih manjina i zajednica, amaterskog kulturnog stvaralaštva, poticanju programa udruga za kulturni razvoj djece i mladeži, poticanju rada i aktivnosti kvartovskih klubova koji djeluju na razvoju kulturnih aktivnosti grada. Bez obzira na načelne razlike, smjer oba poziva je povećanje dinamike povezivanja i aktiviranja odnosa između kulturnih aktera i lokalnih zajednica.

Razvoj publike je uključen u programe podrške Zaklade "Kultura nova" te u ciljeve Nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva. U Provedbenom programu Ministarstva kulture i medija za razdoblje od 2021. do 2024. godine jačanje kulturne participacije i afirmiranje sudjelovanja u kulturi kao kvalitete života stanovništva ocijenjeni su kao bitni za održavanje kulture kao sektora koji stvara i proizvodi dobra i vrijednosti kao i za razvoj socijalno kohezivnih učinaka kulture i kulturnog djelovanja. U istom Planu, riječ „zajednica“ nije niti jednom spomenuta, kao što nema spomena o kulturnim centrima. Dosljedno s općom društvenom kvalitetom hrvatske kulturne politike, u Planu se kulturna participacija i razvoj publike iščitavaju kao dodana vrijednost kulturnih djelatnosti, bilo audiovizualnog, bilo književnog stvaralaštva, odnosno kao aktivnosti kojima se kombinira metrički sustav za praćenje kvantitativnih dosega i uspjeha kulture. Dakle, može se utvrditi da je zajednica hrvatskoj kulturnoj politici instrumentalna, deskriptivna kategorija, no ne i točka u kojoj se presijecaju i konvergiraju fundamentalna pitanja uloge kulture u stanju, osviještenosti, dobiti u ujednačenom, tolerantnom razvoju društva koji uvažava široki obuhvat okolišnih i društvenih aspekata.

5 SMJERNICE ZA RAZVOJ KULTURNIH I DRUŠTVENO-KULTURNIH CENTARA U ZAJEDNICI

- 1 Pravo na kulturu, sudjelovanje u kulturi, kulturnu raznolikost i socijalnu inkluzivnost definirati kao temeljne vrijednosti i principe lokalnog kulturnog razvoja te ih integrirati u strateške dokumente;
- 2 Uključiti lokalnu zajednicu u razvoj, provedbu i evaluaciju lokalnih kulturnih politika kako bi se osiguralo ostvarivanje njenih potreba i interesa;
- 3 Izgraditi kapacitete kulturnih aktera za rad sa zajednicom, osmišljavanje i primjenu različitih strategija i metoda sudjelovanja u kulturi;
- 4 Razvijati prilike za cjeloživotno učenje u kreativnim područjima za članove zajednice kroz osiguravanje financiranja i resursa za kulturne i umjetničke obrazovne programe namijenjene javnosti;
- 5 Podržati i razvijati suradnička partnerstva između kulturnih i društveno-kulturnih centara, lokalnih vlasti i zajednice (pojedinaца i organizacija);
- 6 Otvoriti programsku liniju financiranja koja je u potpunosti usmjerena na promicanje sudjelovanja u kulturi kao važnog aspekta produkcije kulturno-umjetničkog programa na svim razinama – od državne do lokalne;
- 7 Osigurati financiranje i resurse za uključivanje lokalne zajednice u rad (upravljanje i programiranje) kulturnih i društveno-kulturnih centara kroz osnivanje različitih tijela (programskih, savjetodavnih, upravljačkih i slično);

8 Osigurati financiranje lokalnih umjetnika i organizacija, osiguravajući sredstva za događanja na kojima se promiče njihov rad i predstavlja njihovo stvaralaštvo;

9 Osigurati kontinuiranu i dostatnu potporu za kulturne i društveno-kulturne centre kao javne prostore koji potiču sudjelovanje i interakciju zajednice;

10 Pružati potporu razvoju digitalnih platformi i alata koji promiču sudjelovanje u kulturi.

6 PRILOG. Analiza društvenog utjecaja za smjernicu „Kulturni i društveno-kulturni centri u zajednici“

Uvod

Ovaj prilog predstavlja prognozu društvenog utjecaja smjernica za javne politike za društveno-kulturne centre (DKC-ove) i kulturne centre u Hrvatskoj koje su izrađene na projektu *Nova javna kultura i prostori društvenosti*.

Metode

Prognoza utjecaja donesenih smjernica rađena je po normama globalnog foruma Impact Management Project koje obuhvaćaju dimenzije utjecaja koje odgovaraju na pitanja što je utjecaj, tko ga doživljava, dubina/stupanj utjecaja i koji su rizici da se utjecaj ne ostvari¹.

Ova analiza pokušava odgovoriti na pitanje: **Kakav bi društveni utjecaj imala implementacija predloženih smjernica za poboljšanje javnih politika za društveno-kulturne centre i kulturne centre?**

Specifična pitanja analize:

1. **Kako će implementacija smjernica utjecati na DKC-ove (i povezane dionike)?**
2. **U kojoj mjeri će implementacija smjernica utjecati na DKC-ove?**
3. **Koji bi dodatni čimbenici (koji nisu predloženi smjernicama) pozitivno utjecali na DKC-ove?**

Prognoza utjecaja kojom se ovdje bavimo, a događa se nakon hipotetske implementacije smjernica, ima puno pretpostavki. Zato u analizi nismo mogli baratati egzaktnim podacima, pogotovo o dubini/stupnju utjecaja gdje je najčešće korišten opseg – broj ljudi ili organizacija koje će doživjeti utjecaj.

Istraživanje je provedeno u razdoblju od siječnja do travnja 2023. godine. Metode istraživanja su uključivale:

- **Sekundarni podaci.** Koristile su se smjernice za javne politike izrađene na ovom projektu, druga istraživanja i dostupni podaci

sa svrhom mapiranja potencijalnog utjecaja na DKC-ove, kulturne centre i na druge identificirane dionike te sa svrhom kvantificiranja/mjerenja nekih indikatora utjecaja.

- Provedena je **online anketa**. Ciljana populacija su bili DKC-ovi u Hrvatskoj u „užem smislu“, oni koji rade ili planiraju raditi po principu civilno-javnog partnerstva i sudioničkog upravljanja (N=15). Uzorak je bio n = 6 DKC-ova. U anketu su uključene i 3 organizacije civilnog društva (OCD) koje ne ulaze u definiciju DKC-a, no upravljaju prostorima i kulturnim i društvenim programom. Anketa je sadržavala otvorena pitanja kako bi se proširio opseg područja utjecaja koji nije bio mapiran do provedbe ankete te kako bi se produbilo razumijevanje društvenog utjecaja.

Provedene su **konzultacije i diskusije** s akterima projekta *Nova javna kultura i prostori društvenosti* – istraživačima, DKC-ovima i operativnim timom projekta.

Dionici koji će doživjeti utjecaj smjernica

U procjeni su obuhvaćeni dionici za koje smatramo da će osjetiti najveći, najčešće direktni utjecaj predloženih smjernica za javne politike. Nisu uključene skupine na koje bi promjena politika imala indirektni utjecaj u lancu promjena, npr. obitelji aktera u kulturi i skupine na koje ti akteri djeluju van sektora kulture, poslovni sektor u zajednicama koje će doživjeti promjene, druge lokalne i regionalne institucije, ministarstva itd.

Opisano je trenutno stanje dionika. Uključeni su samo oni indikatori koji su nam važni za opseg društvenog utjecaja i indikatori za čije vrijednosti smatramo da će se mijenjati utjecajem politika.

Društveno-kulturni centri i organizacije civilnog društva koje upravljaju prostorima

Na projektu je mapirano 15 organizacija/mreža koje iniciraju procese osnivanja DKC-ova na temelju civilno-javnog partnerstva i sudioničkog upravljanja. Mapirano je dodatnih 59 prostora kojima upravljaju OCD-ovi. U *Pregledu kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj* takvi centri se nazivaju „novim kulturnim centrima“. Prvospomenuti centri se nazivaju „društveno-kulturni centri po modelu civilno-javnog partnerstva“, a ovi drugi „neovisni kulturni centri“ (Celakoski, 2022).

Za potrebe ove analize procijenili smo potencijal za osnivanje novih društveno-kulturnih centara kako bismo odredili potencijalni opseg

¹ Preuzeto s mrežnog izvora: <https://impactfrontiers.org/norms/>

utjecaja u situaciji implementacije smjernica za kulturne politike. Procijenjeno je da u situaciji dobrog okruženja postoji velika vjerojatnost da se u svakom gradu i općini oformi barem jedan društveno-kulturni centar. Veći gradovi imaju potencijal za više centara, no mnoge općine u kojima nema dovoljne snage OCD-ova za *bottom-up* pristup organiziranja imaju i malu vjerojatnost za osnivanje DKC-a. Procijenjeno je da Hrvatska u situaciji implementacije pozitivnih politika može imati 550 DKC-ova.

Nemamo podatke o veličinama društveno-kulturnih centara. Za potrebe ove analize koristit ćemo procjenu od 980 m² što je medijalna površina istraženih tradicionalnih kulturnih centara.

Istraživanje za potrebe ove analize rađeno je na uzorku od 9 organizacija, od čega je 6 DKC-ova, a 3 su organizacije koje upravljaju prostorom. U upravljanje i rad prostora uključene su od 3 do 21 osoba po prostoru, u prosjeku 9 osoba po prostoru. Organizacija koja upravlja prostorom zapošljava od 1 do 13 osoba, u prosjeku 5 osoba po organizaciji. U uzorku je 25 osoba (>50%) od ukupno 49 zaposleno na određeno vrijeme s tim da čak 6 (67%) od 9 organizacija zapošljava isključivo na određeno. Ukupno 34 zaposlenika (70%) ovih organizacija rade na aktivnostima vezanima uz prostor. Možemo reći da se direktni utjecaj implementacije smjernica na DKC-ove i organizacije koje upravljaju prostorima trenutno odnosi u prosjeku na 9 osoba po DKC-u, odnosno na 5 zaposlenika DKC-a ili organizacije koja upravlja prostorom. Radi se o ukupno 670 osoba od kojih je 370 osoba zaposleno direktno u organizacijama koje upravljaju prostorima.

Istraživanje je pokazalo da 6 od 9 organizacija (67%) tvrdi da plaća u njihovoj organizaciji nije dostatna za troškove života, odnosno osobe koje rade moraju imati dodatne poslove i izvore primanja. Organizacije navode visoku razinu stresa zbog neizvjesnosti, potplaćenosti, požrtvornosti, niskog standarda života, manjka kadra i teške komunikacije s JLRS-ovima. U prilog ovome idu i druga istraživanja koja navode da je 56% zaposlenika OCD-ova doživjelo sagorijevanje (*burn-out*) u proteklih pet godina (Stec i ostali (2020) prema Juretić, Jakovčić i LORI (2014), 22).

Organizacije nisko procjenjuju svoje znanje u sljedećim područjima (na skali 1-5):

- sudioničko upravljanje i uključivanje zajednice: 3,78
- prikupljanje i diversifikacija sredstava: 3,78
- samofinanciranje DKC-a/organizacije: 2,67

Od drugih tema navode potrebu za jačanjem kapaciteta u sljedećim područjima: zagovaranje, upravljanje organizacijom/menadžment, dugoročno financijsko planiranje, EU fondovi i drugi izvori financiranja, financije, projektno apliciranje, (društveno) poduzetništvo, marketing.

U Hrvatskoj su se DKC-ovi dosad financirali iz:

- lokalnih i državnih proračuna za financiranje javnih ustanova (odnosi se na one DKC-ove koji su registrirani kao ustanove ili surađuju s gradskom ustanovom oko pitanja korištenja prostora – 2 organizacije);
- iz Europskog socijalnog fonda (kroz projekte u sklopu poziva Kultura u centru, Prostori sudjelovanja, Umjetnost i kultura online);
- programa Kreativna Europa (1 organizacija);
- podrški Zaklade "Kultura nova" (11 organizacija).

Organizacije na pitanje "Koliko vam je teško komunicirati s javnošću, osigurati dobru medijsku vidljivost i razumijevanje javnosti o važnosti DKC-ova?" odgovaraju:

- jako teško: 11,1%
- teško: 33,3%
- uspijevamo nešto postići, no moglo bi bolje: 33,3%
- nije toliko teško, mislim da smo dobri u tome: 22,2%
- jako smo uspješni u tome: 0%

Samo 22% organizacija zadovoljno je svojom komunikacijom.

Tradicionalni kulturni centri

Zbog nepostojanja zakonske definicije i registra, kulturnim centrima ćemo za potrebe ovog dokumenta smatrati one institucije koje se ili nazivaju ili smatraju kulturnim centrom, registrirane su kao javne ustanove i u pravilu su u vlasništvu gradova i općina. Ovdje nećemo obuhvatiti prostore poput društvenih domova, vatrogasnih domova, domova mladih i drugih prostora koji nisu zasebne ustanove. Također, ovdje nisu obuhvaćeni društveno-kulturni centri i OCD-ovi koji upravljaju prostorima - njih promatramo kao zasebnu skupinu dionika.

U *Pregledu kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj* spominje se 55 centara za kulturu u 16 županija i u Gradu Zagrebu te 52 pučka otvorena učilišta koja se bave kulturom (Perišić, 2022). Takvi centri su tamo nazvani tradicionalnim kulturnim centrima. Za potrebe ovog rada koristit ćemo brojku od 107 kulturnih centara.

Na projektu je mapirano 70-ak kulturnih centara u Hrvatskoj, od čega je samo njih 13 u općinama i mjestima koja pripadaju općinama, ostali su u gradovima.

Prosječna veličina prostora kulturnih centara je 1 873 m² te ćemo uzeti medijalnu vrijednost od 980 m² jer postoji manji broj kulturnih centara koji ima izrazito velike objekte. Kulturni centri imaju između jedne i 26 zaposlenih osoba, medijan je 7, i u pravilu zapošljavaju na neodređeno i imaju veći broj stalnih vanjskih suradnika, od nekoliko do 200.

Za potrebe ove analize napraviti ćemo procjenu osnivanja novih tradicionalnih kulturnih centara u slučaju implementacije predloženih smjernica za javne politike. Uzet ćemo pretpostavku da svaki grad u Hrvatskoj ima barem jedan tradicionalni kulturni centar, na to dodati 15 kulturnih centara Grada Zagreba i obračunati da 20% u ukupnom broju budu centri u općinama (u tom postotku je trenutno otprilike udio centara u općinama). Procjena je da bi u situaciji poticajnih politika i pozitivnog okruženja u Hrvatskoj djelovalo 170 kulturnih centara.

Lokalni umjetnici, radnici u kulturi i OCD-ovi koji organiziraju program u prostoru

DKC-ovi i OCD-ovi koji upravljaju prostorom navode broj od 10 do 300 različitih korisnika (iz skupine koja se odnosi na lokalne umjetnike, radnike u kulturi i OCD-ove koji organiziraju program u prostoru) u zadnjih godinu dana, s izuzetkom Doma mladih Split (preko 2 000). Ako izuzmemo Dom mladih Split, prosjek je 81 korisnik po prostoru.

Ispitani navode mlade i neafirmirane umjetnike kao skupinu na koju imaju posebno pozitivan utjecaj.

Prema Registru udruga u Republici Hrvatskoj, u 2019. je 8 573 udruga upisano u područje kulturnih djelatnosti (Mišković, 2022). Te organizacije možemo smatrati potencijalnim suradnicima različitih modela i jačina veza – od direktnog sudjelovanja u DKC-ovima do povremenih korisnika prostora.

Jedinice lokalne i regionalne samouprave

Hrvatska ima 428 općina, 127 gradova i 20 županija. Kulturni centri i društveno-kulturni centri su uglavnom vezani uz gradove i općine kao institucije. Rijetki su slučajevi kada je uključena županija (npr. Platforma za društveni centar Čakovec imala je partnerstvo s Međimurskom županijom do 2020. godine).

Lokalna zajednica

Lokalnom zajednicom u ovom dokumentu smatramo sve stanovnike koji gravitiraju nekom (društveno-) kulturnom centru te koji direktno ili indirektno utječu na centar ili centar na neki način utječe na njih. Hrvatska ima 3,9 milijuna stanovnika u 127 gradova i 6 617 sela. U selima živi 45% svih stanovnika, a prosječna naseljenost u selima je 360 stanovnika.

Ispitane organizacije (DKC-ovi i OCD-ovi koji upravljaju prostorima) navode prosječan mjesečni posjet od 40 do 1 000 ljudi (prosjek je 460), osim Doma mladih Split s 6 000 posjetitelja mjesečno koji je izuzet iz prosjeka.

Organizacije koje upravljaju prostorima kažu da je iskorištenost prostora od 20 do 85%, u prosjeku 50%.

Kao specifične skupine iz zajednice, koje uključuju u svoje programe i na koje imaju utjecaj, organizacije navode ranjive skupine i mlade. Od ranjivih skupina ciljano rade sa ženama tražiteljicama azila ili u statusu izbjeglica, LGBTIQ+ zajednicom, izbjeglicama, migrantima, osobama s invaliditetom, nacionalnim manjinama (najčešće Romima), osobama s teškoćama, učenicima strukovnih srednjih škola, nezaposlenima, osobama starije životne dobi.

Organizacije navode da u prosjeku čak 36% njihovih korisnika pripada ranjivim skupinama. Ranjive skupine su posebno važne u kontekstu utjecaja jer što je skupina marginaliziranija, manje integrirana u društvo, s otežanim pristupom uslugama, to rad s njom ima veći utjecaj.

Kroz razne oblike edukacija u prosjeku je u godinu dana prošlo 105 osoba po organizaciji (50 do 200). Ovaj prosjek ne uključuje Dom mladih Split gdje je bilo uključeno 10 000 osoba.

DKC-ovima/organizacijama za opsežnije i kvalitetnije uključivanje zajednice nedostaju:

- ljudski i financijski resursi za tu aktivnost;
- prostorni, ljudski i financijski kapaciteti - ne mogu se provesti svi željeni programi;
- kapacitirani zaposlenici (potkapacitiranost, preopterećenost drugim prioritetima);
- model upravljanja, motiviranost zaposlenika za taj posao.

IZVORI

Celakoski, T. (2022.) „Novi kulturni centri“. U: Matanovac Vučković, R., Uzelac, A. i Vidović, D. (ur.) *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija, str. 241-247

Esser, A., Dunne, A., Meeusen, T., Quaschnig, S., and Wegge, D. (2019.) *Comprehensive study of building energy renovation activities and the uptake of nearly zero-energy buildings in the EU. European Commission report*. Preuzeto s mrežnog izvora: https://energy.ec.europa.eu/system/files/2019-12/1.final_report_0.pdf

Mišković, D. (2022.) „Formalizirano djelovanje umjetnika i građana“. U: Matanovac Vučković, R., Uzelac, A. i Vidović, D. (ur.) *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija, str. 225-230

Stec i ostali (2020.) *Sažetak analize dokumentacije o sagorijevanju 2019/20*. Culture Shock Foundation, K-Zona, City of Women. Preuzeto s izvora: https://burnout-aid.eu/uploads/reports/BURNOUT_DESK_RESEARCH_2019_20_HRV.pdf

Perišić, Lj. (2022.) „Tradicionalni kulturni centri“. U: Matanovac Vučković, R., Uzelac, A. i Vidović, D. (ur.) *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija, str. 235 - 241

Smjernica: 2. Kulturni i društveno-kulturni centri u zajednici

Utjecaj

Opseg/dubina utjecaja

Dionik: 1. Društveno-kulturni centri i organizacije civilnog društva koje upravljaju prostorima

Dugoročno kontinuirano financiranje dovelo bi do **dodatnog ulaganja u program, povezivanja, vidljivosti, razvoja novih usluga i povezivanja.**

Umrežavanje, suradnja i digitalizacija omogućile bi **bolje programe, veću kvalitetu, veći broj korisnika, nove kanale promocije i distribucije, usklađenost programa s drugim akterima, zajedničku aplikaciju na pozive, razmjenu znanja, institucionalnu podršku ranjivim skupinama.**

Poticanje suradnji i stvaranje povoljnih uvjeta utjecalo bi na **osnivanje novih DKC-ova.**

Ishodišta:

- 78% ispitanih smatra da bi bolja legislativa pomogla njihovom DKC-u.
- Organizacije jako nisko ocjenjuju mogućnosti financiranja u RH (ocjene 1 - 5):
  - institucionalno financiranje: 2,2
  - programsko financiranje: 2,6
  - dinamika objavljivanja i provedbe poziva: 2,4
  - dinamika uplate odobrenih sredstava: 2,3
- Samo 22% organizacija zadovoljno je svojom komunikacijom s javnosti.

Za trenutno stanje: 74 organizacije (15 DKC-ova + 59 OCD-ova koji upravljaju prostorom). **670 osoba** uključeno je u upravljanje i rad prostora, od čega je zaposleno **370 osoba.**

Procijenjeni potencijal: S obzirom na potrebe i potencijal, kad bi bile u mogućnosti, postojeće organizacije bi u prosjeku više od 4 puta povećale broj zaposlenih. S prosječnih 5 po organizaciji/centru na 21. To bi značilo **1 550 zaposlenih** u postojećim centrima. Organizacije daju značaj radu na neodređeno s punim radnim vremenom i dostatnom plaćom što bi se desilo u slučaju ▶

<p>Kapacitiranje uključenih u rad DKC-ova dovelo bi do boljeg uključivanja zajednice.</p> <p><u>Ishodišta:</u></p> <p>Organizacije nisko procjenjuju svoje znanje za sudioničko upravljanje i uključivanje zajednice s 3,78 (na skali 1-5).</p>	<p>dostatnog financiranja.</p> <p>Ako uključimo osnivanje novih centara, procijenili smo potencijal od ukupno 550 DKC-ova u RH koji bi zapošljavali 11 550 osoba.</p>
--	---

Dionik: 2. Lokalna zajednica	
<p>Pristup kulturnim i edukacijskim sadržajima: novim, raznolikijim i redovitijim sadržajima dovest će do:</p> <ul style="list-style-type: none"> • povećanja zadovoljstva, znanja i društvenih veza. <p>Veće sudjelovanje u kreiranju sadržaja dovest će do:</p> <ul style="list-style-type: none"> • većeg ostvarenja interesa i potencijala, statusa u društvu; • ljudi iz lokalne zajednice će kvalitetnije i redovitije biti uključeni u rad centara – od analize potreba preko kreiranja strategija, provedbe aktivnosti do evaluacije što će dovesti do adekvatnijeg programa i boljeg utjecaja na stanovnike te veće interakcije i suradnje s drugim organizacijama i pojedincima. <p><u>Ishodišta:</u></p> <p>Organizacije kažu da je iskorištenost prostora od 20 do 85%, u prosjeku 50%.</p> <p>DKC-ovima/organizacijama za opsežnije i kvalitetnije uključivanje zajednice nedostaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ljudski i financijski resursi za tu aktivnost; • kapaciteti prostora, ljudski kapaciteti i financije - ne mogu se provesti svi željeni programi; • kapacitirani zaposlenici (potkapacitiranost, preopterećenost drugim prioritetima); • model upravljanja centara, motiviranost zaposlenika za taj posao. 	<p><u>Za trenutno stanje:</u></p> <p>Prosječni mjesečni broj posjetitelja po centru je 460 osoba (bez uključenog Doma mladih Split s 6 000 posjetitelja) što je ukupno preko 40 000 osoba. Ako dodamo 107 tradicionalnih kulturnih centara, ukupni broj je oko 90 000 posjetitelja mjesečno.</p> <p>U prosjeku 36% korisnika DKC-ova pripada ranjivim skupinama.</p> <p>Kroz razne oblike edukacija u DKC-ovima u prosjeku je u godinu dana prošlo 105 osoba po organizaciji. Radi se o ukupno 7 770 osoba.</p> <p><u>Procijenjeni potencijal:</u></p> <p>Organizacije smatraju da bi iskorištenost prostora u povoljnim uvjetima mogli podići s prosječnih 50% na prosječnih 88% te da bi povećale broj sudionika edukacija za 3,5 puta.</p> <p>550 DKC-ova u punom kapacitetu imalo bi ukupno 352 000 posjetitelja mjesečno i preko 200 000 osoba na edukacijama godišnje.</p>

<i>Dionik: 3. Lokalni umjetnici, radnici u kulturi i OCD-ovi koji organiziraju program u prostoru</i>	
<p>Veća financijska sredstva za njihov rad, veća uključenost, veće mogućnosti suradnje i kvalitetnija suradnja s kulturnim i društveno-kulturnim centrima će utjecati na kvalitetu, održivost i vidljivost ove skupine.</p>	<p><u>Za trenutno stanje:</u></p> <p>DKC-ovi i OCD-ovi koji upravljaju prostorom imali su u prosjeku 81 korisnika u zadnjih godinu dana što je ukupno 6 000 korisnika iz ove skupine. Ovaj prosjek ćemo koristiti i za 107 kulturnih centara što je oko 8 700 korisnika, ukupno 14 700 korisnika iz ove skupine.</p> <p>Ispitani DKC-ovi navode mlade i neafirmirane umjetnike kao skupinu na koju imaju posebno pozitivan utjecaj.</p> <p><u>Procijenjeni potencijal:</u></p> <p>550 DKC-ova bi imalo 44 550 korisnika ove skupine. U RH je 2019. bilo preko 8 500 udruga s registriranom kulturnom djelatnošću. DKC-ovi kao prostori društvenosti okupljaju i udruge van djelatnosti kulture.</p>

<i>Dionik: 4. Jedinice lokalne i regionalne samouprave</i>	
<p>Umrežavanje s drugim akterima.</p> <p>Educiranost o sudioničkom upravljanju i socijalnoj inkluziji.</p> <p>Prijenos i implementacija dobrih praksi iz drugih mjesta i s EU razine.</p> <p>Veći priljev financijskih sredstava u zajednicu.</p> <p>Sve promjene bi utjecale na kvalitetu života u zajednici i na reputaciju zajednice.</p> <p>Dio odgovornosti za kulturu bi prešao s JLS na OCD.</p>	<p><u>Za trenutno stanje:</u></p> <p>Oko 60 gradova i općina u kojima djeluju DKC-ovi ili OCD-ovi koji upravljaju prostorom.</p> <p><u>Procijenjeni potencijal:</u></p> <p>Oko 500 gradova i općina u kojima bi djelovali DKC-ovi.</p>

<i>Dionik: 5. Tradicionalni kulturni centri</i>	
<p>Edukacija i umrežavanje će utjecati na bolji uvid u potrebe zajednice, lakši i kvalitetniji rad zbog razmjene resursa, kvalitetnije i raznovrsnije programe.</p>	<p>Utjecaj na 107 kulturnih centara s preko 800 zaposlenih.</p> <p>Pretpostavljamo da ova smjernica neće značajno utjecati na osnivanje novih tradicionalnih kulturnih centara, već DKC-ova koje promatramo kao zasebnu skupinu.</p>
<p>Globalni ciljevi održivog razvoja (Sustainable Development Goals - SDGs) na koje će smjernica utjecati: 8. Dostojanstveni rad i ekonomski rast, 10. Smanjenje nejednakosti, 11. Održivi gradovi i zajednice.</p>	
<p>Rizici:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekonomska kriza koja može utjecati na iseljavanje stanovništva i smanjenu mogućnost aktivne suradnje građana i organizacija; • Organizacije civilnog društva nemaju dovoljni ljudski kapacitet te lidersku, integracijsku i pregovaračku snagu za povezivanje aktera u zajednicama; • Lokalna samouprava ne sudjeluje dovoljno u procesima integracije drugih aktera u kulturne strategije, u suradnji i uspostavi lokalnih partnerstava; • Partikularni interesi pojedinih dionika mogli bi otežati provedbu zajedničkih strategija i planova. 	

Savez udruga Klubtura, Ulica Baruna Trenka 11, 10 000 Zagreb
tel: 01/7898-732, mob: 091/2582-567
www.clubture.org